

'Economia col·laborativa i altres economies pro-comuns per un millor encaix del turisme a la ciutat. Opcions estratègiques per a la política municipal'

A. Russo (URV) & E. Soro (UAB)

La economia col·laborativa és un model d'organització social i productiva que ve de lluny, en el marc de la solidaritat ciutadana. Tanmateix als últims 10 anys ha deixat de ser en un fenomen emergent o 'de nínxol' per convertir-se en un moviment global i transversal que ha guanyat visibilitat i reconeixement. Els factors propulsors d'aquest desenvolupament exponencial són, de una banda, la creixent familiarització d'estrats amples de la societat a l'entorn web 2.0, que ens converteix d'exploradors a productors de continguts i gestors de xarxes. D'una altra banda, la necessitat de remeiar la desactivació o al cost creixent de serveis considerats bàsics, agreujat per la recent crisi que ha trompejat una gran part de les societats occidentals, duent en molts casos al desmantellament de estructures consolidades de l'estat del benestar. Finalment, respon a una nova onada de sensibilització de la societat enfront als problemes ambientals, que porta moltes persones a considerar opcions de 'reciclatge' i/o de creixement zero.

Arran tot això han sorgit moltes experiències d'èxit, algunes de les quals han esdevingut 'gegants' a escala global, ideòlegs que han plantejat les bases conceptuals per demostrar les avantatges compartides de la '*sharing economy*', i també models híbrids que han mantingut alguns elements dels models col·laboratiu, com la comunicació P2P, però basant el seu model de negoci en el control de la intermediació i una lògica de prestació de servei entre particulars amb contraprestació econòmica.

Contextualment, s'ha començat a entreveure i definir la càrrega autènticament rupturista d'un model d'interacció social i de generació de valor fundat en la gestió col·laborativa de béns col·lectius (com l'espai públic o la informació científica i tecnològica), o de béns privats 'posats en comú', com el coneixement i la creativitat individual, recursos econòmics, i el software lliure, a fi d'optimitzar els processos de producció i facilitar l'accés més ample possible a serveis que permeten el progrés social en el sentit més ampli. Aquesta economia alternativa s'ha fet moviment, amb una component crítica (sobre tot de l'abast distributiu de les estructures socioeconòmiques tradicionals, a les quals busca una alternativa que desvinculi la satisfacció de les necessitats bàsiques de les persones i del territori dels mecanismes d'acumulació capitalista), i, al mateix temps, un fort valor constitutiu en relació al canvi de paradigma en les bases legals de la innovació socioeconòmica, pel qual la posada en comú, associada amb la capacitat de pensament creatiu i de computació de amplies xarxes de ciutadans, té efectes generatius més interessants que la apropiació.

El moviment de la producció compartida basada en béns comuns doncs consta de plataformes globals consolidades (Linux, Wikipedia, FabLabs, etc.) però també de milers de plataformes, llocs web, xarxes ciutadanes, que faciliten intercanvis i reciclatge de béns, serveis, temps, operacions de micromecenatge, i processos d'aprenentatge compartit. I és activament recolzat per xarxes que advoquen la extensió del moviment cap a tots els àmbits de la societat i de la economia, per exemple fomentant l'ús compartit i la transparència de la informació segons codis de accés obert, la millora de la eficiència del mecanisme d'intercanvi, i la visibilització del nou paradigma dins del marc més general de la economia col·laborativa. Recentment, la xarxa ProComuns (Commons Collaborative Economies: Policies, Technologies and

City for the People) ha desenvolupat una ampla reflexió sobre el paper de les polítiques públiques en el recolzament del nou paradigma, per exemple les polítiques de regulació de la informació lliure i de protecció de dades en el marc de la agenda de innovació de la UE, i a la escala local, polítiques que fomentin l'extensió del model pro-comuns i la capacitat dels ciutadans que hi volen ser part. Més que exigir que les estructures polítiques tradicionals regulin això que per la seva natura és de difícil regulació – o com mínim es mou en les 'bretxes' dels models regulatius –, el moviment pro-comuns suggereix que les mateixes estructures de governança haurien d'adaptar-se al nou paradigma, fora de les estructures rígides del estat modern cap a formes de descentralització i implicació ciutadana.

El camp del turisme inevitablement és fortament interessat per velles i noves pràctiques de interacció que s'inscriuen en el marc col·laboratiu, i que la tecnologia ha permès estructurar en plataformes globals. Vivim una època en què la mobilitat s'ha fet necessitat vital i el turisme es considera com un element bàsic del benestar de les persones; se'ls reconeix el valor de 'pont' per el desenvolupament sociocultural de les persones i per l'enteniment entre cultures diferents; i al mateix temps se'n poden constatar alguns efectes crítics, sobre tot pel que fa la intervenció de la indústria turística a les destinacions i la distribució social de costos i beneficis.

El turisme col·laboratiu doncs sorgeix com una forma socialment construïda de resoldre aquest dilema, a banda de visions més crítiques i matisades que en poden veure fortes limitacions, com la impossibilitat de arribar a substituir els models convencionals o el fundar-se en pràctiques que són al menys pel moment abast de la classe mitjana-alta. Intercanviar pisos o aprofitar d'allotjament ofert de forma voluntària a través de xarxes com Homeexchange.com o Couchsurfing permet seguir viatjant en temps de crisis; compartir cotxes o altres mitjans de transport permet limitar els costos ambientals i el tràfic; posar a disposició coneixement expert permet accedir a entorns culturals, obrint el relat i les possibilitats d'intervenció dels hostes. Aquestes xarxes, segons la interpretació de bona part dels experts i acadèmics, permeten pensar en noves formes de turisme que es desemullen del poder d'actuació de la indústria turística i al mateix temps arriben a millorar la experiència del visitant, enfortint, paradoxalment, la posició competitiva de les destinacions.

Sent conscients que sota el paraigua col·laboratiu s'hi aixopluguen pràctiques molt diferents, i que aquest relat s'ha convertit en el principal discurs de 'marketing' dels models híbrids com Airbnb (amb efectes molt qüestionables i ocasionalment devastadors sobre el teixit urbà, i Barcelona és un bon exemple), s'ha de reflexionar sobre la càrrega del nou paradigma des del punt de vista de la valorització i gestió de béns comuns, com l'espai públic, els estils de vida locals, el coneixement compartit, etcètera, que vertebrin bona part de la experiència turística, en el marc del pensament contemporani sobre les ciutats i els territoris, on el turisme ja no és (si mai ho ha estat) un agent 'extern' de transformació sinó un element 'endogen' al ser ciutat avui dia: definida, construïda i socioeconòmicament activada arran dels fluxos de mobilitats que la travessen i s'hi arrelen.

Per això el turisme col·laboratiu com marc normatiu 'procomuns' pot implicar una capacitat de 'compartir ciutadania' per les poblacions mòbils, facilitant-ne l'encaix i sortint de la oposició irresoluble de discursos sobre el turisme com 'mercat' (per part de la indústria i de bona part de les administracions) o com força invasora (per part

dels sectors més crítics de la societat). El potencial de generació de valor p2p del turisme col·laboratiu procomuns doncs estaria en la seva capacitat de mobilitzar la societat 'arran' i no 'en contra' del turisme, com està passant sovint a les localitats desbordades per un turisme massiu que ja només els grans grups d'interès volen que creixi ulteriorment; en fomentar la dispersió de la activitat turística al territori, ja que no depèn de les lògiques de concentració i centralitat pròpies de les pràctiques especulatives de la indústria hotelera; en fomentar un ús conscienciat i més eficient dels recursos i serveis públics o dels espais de vida dels veïns; i molts altres efectes que encara no han estat avaluats plenament per la recerca. D'aquest punt de vista el turisme col·laboratiu pot oferir, al menys potencialment, una base per un turisme més sostenible, més conscienciat, més reflexiu, que les ciutats i llocs turístics poden aprofitar per millorar models consolidats i progressar cap a la inclusió, la valorització de les competències de les persones, la busca de noves formes de organitzar l'oci a l'entramat urbà.

S'ha de reconèixer, tanmateix, que els beneficis del turisme col·laboratiu no han arribat a qualsevol lloc, ni socialment (per intercanviar, s'ha de tenir una casa, i quant més bonica, millor; per relacionar-se amb viatgers cosmopolites, s'ha de poder comunicar-hi, connectar culturalment, etc.) ni geogràficament (encara que, per exemple, la xarxa Couchsurfing ofereix allotjament de forma força dispersa a l'estai urbà). Doncs a banda de tenir una molt bona foto (que encara no tenim, ni tan sols en termes de dimensió real del fenomen) de ho que les xarxes existents de turisme col·laboratiu comporten per al lloc turístic, és bo pensar avui dia en com les polítiques públiques poden fomentar la seva promoció, com s'advoca des de la plataforma ProComuns.

Fins al moment actual són prou limitats els exemples de ciutats que han apostat decididament per 'explotar' i recolzar l'èxit del turisme col·laboratiu en una estratègia de ciutat. Per exemple, visibilitzant aquesta oferta a les webs turístiques institucionals, formant operadors del sector, finançant noves iniciatives o fins i tot tenint un 'observatori' o un registre del moviment turístic que generen.

Aquest debat és força rellevant per Barcelona, una ciutat de barris, de diversitat cultural, de competències, de tensions creixents entre el model turístic volgut per els grans interessos econòmics, que privatitza espais de vida i n'externalitza els costos a las societat, i la capacitat de les persones, veïns, immigrants, de produir llocs i paisatges culturals a vegades escassament aprofitats o valoritzats. Una ciutat que Airbnb titlla de 'destinació preferida' i on als barris de major concentració d'aquesta oferta un pis cada 7 està per lloguer temporal a preus cap a 4 vegades majors que al mercat residencial, i s'ha perdut el 40% dels residents en els últims 5 anys. Una ciutat on, al mateix temps, són disponibles fins a 48,000 llars per compartir de franc a la regió metropolitana en la xarxa Couchsurfing.

En relació al Pla Estratègic de Turisme 2016-2020, ens plantegem les següents preguntes:

- En quin sentit el desenvolupament de formes de TC a una ciutat / destinació turística (i específicament Barcelona) pot representar una alternativa respecte a models turístics tradicionals basats en la comercialització de serveis i d'espais de vida?
- Quins són els 'béns comuns' que actualment es valoritzen als models emergents de turisme col·laboratiu? Quins altres ho podrien ser?
- Hauria Barcelona de tenir una estratègia municipal de foment del turisme col·laboratiu pro-comuns? Amb quins objectius?
- Quines polítiques tecnològiques, de formació, de comunicació, de participació ciutadana, etc. poden donar suport al foment del turisme col·laboratiu?

El objectiu final de la sessió serà doncs el següent:

CONSENSUAR UN DIAGNÒSTIC DEL VALOR QUE POT TENIR PER A LA CIUTAT DE BARCELONA EL TURISME COL·LABORATIU, I DISSENYAR LÍNIES DE FOMENT, VISIBILITZACIÓ I FORMACIÓ DE LES XARXES DE ECONOMIA COL·LABORATIVA QUE VALORITZEN I GESTIONEN ELS BÉNS COMUNS D'ACORD AMB L'ESTRATÈGIA DE GESTIÓ DEL TURISME A LA CIUTAT.